

НА ДОПОМОГУ ПЕДАГОГУ

- молодих науковців географічного факультету КДПУ. – Кривий Ріг : «Видавничий Дім», 2009
4. Гайда Л. А. Музей у навчальному закладі / Лариса Гайда. – К. : Шк. світ, 2009. – 128 с. – (Бібліотека «Шкільного світу»).
 5. Жупанський Я., Круль В. Про об'єкт і предмет вивчення національного краєзнавства // Краєзнавство. – 1994. – № 1–2.
 6. Костиця М. Становлення організаційних форм українського географічного краєзнавства // Географія та основи економіки в школі. – 2005. – № 3.
 7. Краєзнавство в Україні: сучасний стан і перспективи : наук. збірник. – К. : Академія, 2003.
 8. Кімнатний А. Д. Використання відвідувачами музейного продукту [електронне джерело] Режим доступу: http://www.artmuseum.kr.ua/artm144-08_u.html
 9. Люлька І. В. Методичні рекомендації по створенню музеїв при навчальних закладах системи освіти [Електронний ресурс]. <http://kramnychka.org.ua/>
 10. Соломонова Т. Шкільні музеї в Україні: тенденції і проблеми розвитку. Краєзнавство, Географія, Туризм. – 2006. – № 18. – С 3–4.

Луків А. М.*

ПЕДАГОГІЧНЕ СПІЛКУВАННЯ ЯК ЗАСІБ СОЦІАЛІЗАЦІЇ ДИТИНИ: УПРАВЛІНСЬКИЙ АСПЕКТ

У статті розглядається сутність понять «педагогічне спілкування», «педагогічний такт» та розкривається механізм моніторингу ефективності суб'єктно-суб'єктних відносин учителя та учнів під час навчально-виховного процесу в школі.

Найбільш впливовою на ефективність соціалізації дитини є сфера її спілкування. Особистість формується в процесі спілкування з людьми. Якщо в ранньому дитинстві ця сфера є більш обмеженою для дитини, то з її приходом у дошкільний навчальний заклад, а потім і в школу межі спілкування послідовно розширюються. Залежно від особистісних якостей учень обирає різні рівні спілкування: з однолітками, з дорослими або поєднує їх. Для оволодіння мистецтвом спілкування дитина шукає взірця, яким покликаний бути саме вчитель.

У науковій літературі проблема педагогічного спілкування розглядається в контексті психолого-педагогічних впливів, про що свідчать праці А. Бодальова, В. Грехнева, А. Добрович, І. Зимньої, І. Зязюна, В. Канн-Калика та ін. Проте з огляду на особливості соціалізації дитини в шкільні роки це поняття набуває не лише концепту психологічного, але й є об'єктом управління навчально-виховним процесом, що обумовлюється одним із його завдань, а саме: забезпечення сприятливих умов для здобуття освіти неповнолітніми, захист їхніх вправ та інтересів, здійснення особистісно орієнтованого виховного впливу на особистість. Розв'язати означені питання можливо лише за допомогою різних інструментів управлінського впливу, одним із яких

* © Луків А. М.

НА ДОПОМОГУ ПЕДАГОГУ

є контроль за взаємодією вчителя й учнів на уроці, у позаурочний час та корекція стилю педагогічного спілкування.

Метою статті є уточнення сутності понять «педагогічне спілкування», «педагогічний такт» та розкриття механізмів моніторингу ефективності суб'єкт-суб'єктних відносин учителя й учнів під час навчально-виховного процесу.

Педагогічне спілкування, як вважає А. Леонт'єв, – це система способів і прийомів соціально-психологічної взаємодії педагога і вихованців, змістом якої є обмін інформацією, здійснення виховного впливу та налагодження взаємин [6]. Ініціатором і керівником цього процесу є педагог. Спілкування вчителя з учнем спрямоване на створення сприятливого психологічного клімату в системах «учитель – учень» і «учень – учень». Воно передбачає виконання важливих функцій: обмін інформацією між педагогом та учнями; міжособистісне пізнання; організацію та регулювання взаємин і спільної діяльності; здійснення виховного впливу; педагогічно доцільну самопрезентацію педагога [1].

Педагог у своїй діяльності намагається бути і джерелом інформації, і людиною, яка пізнає іншу людину або групу людей, і організатором колективних діяльності та взаємин [7]. Педагогічне спілкування допомагає вчителю організувати взаємодію на уроці і поза ним як цілісний процес. Не обмежуючись лише інформаційною функцією, воно створює умови для обміну ставленнями, переживаннями, допомагає самоутвердженню школяра в колективі, забезпечує співтворчість у класі.

За статусом педагог і учні діють із різних позицій: учитель організовує взаємодію, а учень сприймає, прилучається до неї. Щоб учень став активним співучасником педагогічного процесу, учителю слід забезпечити суб'єкт-суб'єктний характер педагогічних стосунків, який полягає в рівності психологічних позицій, взаємній гуманістичній спрямованості, активності педагога та учнів, взаємопроникненні їх у світ почуттів та переживань, готовності до прийняття аргументів співрозмовника, взаємодії з ним [2].

Для того щоб оцінити ефективність педагогічного спілкування, керівники школи під час відвідування уроків можуть відстежити такі моменти, як:

- особистісну орієнтацію співрозмовників (здатність бачити й розуміти співрозмовника);
- рівність психологічних позицій співрозмовників (недопустиме домінування педагога у спілкуванні, він має визнавати право учня на власну думку, позицію);
- проникнення у світ почуттів і переживань, готовність прийняти точку зору співрозмовника (спілкування за законами взаємної довіри, коли партнери вслуховуються, поділяють почуття один одного, співпереживають, має особливий педагогічний ефект);
- нестандартні прийоми спілкування (відхід від суто

НА ДОПОМОГУ ПЕДАГОГУ

рольової позиції вчителя) [3].

Залежно від типу взаємодії (суб'єкт-суб'єктна, суб'єкт-об'єктна) спілкування вчителя може бути функціонально-рольовим або особистісно орієнтованим.

Функціонально-рольове спілкування – суто ділове спілкування, стандартизоване, обмежене вимогами рольових позицій. Мета його полягає в забезпеченні виконання певних дій. За такого спілкування особисті мотиви, ставлення педагога й учня не беруться до уваги.

Особистісно орієнтоване спілкування – це складна психологічна взаємодія, яка передбачає виконання певних нормативних функцій з виявом особистого ставлення. Воно спрямоване не так на виконання завдань, як на розвиток особистості учнів. Таке спілкування потребує певного рівня внутрішньо детермінованої активності особистості, за якого учні не йдуть за обставинами, а здатні самі створювати ці обставини, виробляти свою стратегію і свідомо вдосконалюватися [5].

Учитель, налаштований на особистісно орієнтоване спілкування, має бути відкритим і справедливим, із довірою ставитися до дітей, визнавати їх неповторність, цікавитися їхніми життями, проблемами, уміти бачити поведінку учнів їхніми очима, відчувати їх внутрішній світ тощо. Він повинен вірити в сили кожного учня, уміти сформулювати в нього надію на успіх, надавати йому допомогу в духовному зростанні.

Одне з найістотніших і найскладніших завдань учителя – берегти й розвивати в дитини відчуття власної цінності, значущості, компетентності, зосереджувати увагу на її потребах, уподобаннях, визначати персональний шлях до досягнення успіху. Якщо вчитель розуміє і сприймає внутрішній світ своїх вихованців, доброзичливо ставиться до них, він у такий спосіб створює необхідні умови для особистісно орієнтованого спілкування, плідного навчання та виховання [8].

«Педагог, – пише В. А. Кан-Калик, – у своїй діяльності повинен реалізовувати всі функції спілкування – виступати і як джерело інформації, і як людина, яка пізнає іншу людину або групу людей, і як організатор колективної діяльності і взаємин» [4, с. 123].

Не менш важливим під час спілкування вчителя з дітьми є дотримання ним педагогічного такту. Педагогічний такт – це педагогічно грамотне спілкування в складних педагогічних ситуаціях, уміння знайти педагогічно доцільний і ефективний спосіб впливу, відчуття міри, швидкість реакції, здатність швидко оцінювати ситуацію і знаходити оптимальне рішення [7].

Педагогічний такт також виявляється в умінні керувати своїми почуттями, не втрачати самовладання, емоційній врівноваженості в поєднанні з високою принциповістю та вимогливістю, з чуйним людським ставленням до учня. Він вимагає критичності і самокритичності в оцінці своєї праці, поваги, нетерпимості до шаблону, формалізму, застою думки

НА ДОПОМОГУ ПЕДАГОГУ

і справи, до бюрократизму і пихи. Педагогічний такт реалізується через мовлення і стиль поведінки.

Сутність педагогічного такту полягає в педагогічно доцільному ставленні та впливі педагога на школярів, у вмінні налагоджувати продуктивний стиль спілкування. К. Д. Ушинський, який володів справжнім педагогічним тактом, писав, що жоден педагог ніколи не може стати хорошим вихователем практиком без такту [8].

Основними показниками педагогічного такту, які можуть бути враховані керівниками при оцінюванні якості роботи педагога є: людяність без зарозумілості; вимогливість без брутальності та причепливості; педагогічний вплив без наказів, навіювань, попереджень, без приниження особистої гідності дитини; уміння висловлювати розпорядження, указівки та прохання без зухвалості тощо.

Ураховуючи, що педагогічний такт виховують, його набувають разом із педагогічною культурою і він виявляється в педагогічній діяльності, під час організації методичної роботи з педагогами необхідно передбачати проведення психологічних тренінгів, практикумів, які сприятимуть формуванню в них різноманітних і багатогранних аспектів педагогічного такту, що підвищуватимуть ефективність педагогічного спілкування.

Психолог В. Кан-Калик виокремлює декілька стилів педагогічного спілкування:

- спілкування на основі високих моральних настанов педагога;
- спілкування на основі захоплення спільною справою;
- спілкування-дистанція;
- спілкування-загравання [4].

На наш погляд, керівники школи мають уміло попереджати використання останнього стилю, що властиве молодим спеціалістам, які надмірно прагнуть популярності. Водночас надмірна дистанція, яка може виникати між учнями і педагогами зрілого віку теж є небажаною. Обидва стилі, як правило, забезпечують лише фальшивий авторитет.

Як свідчить управлінська практика, скористатися означеними стилями недоцільно й під час спілкування керівників з учителями на нарадах, зібраннях педагогічних рад, інших організаційно-управлінських заходах. Перевага має надаватися управлінському спілкуванню на основі захоплення спільною справою. Це сприятиме узгодженню інтересів учителів і стратегічних цілей управління, підвищуватиме рівень виконавської дисципліни, прояву ініціативи тощо.

Отже, педагогічне спілкування як навчально-виховний засіб та педагогічний такт як його інструмент покликані забезпечити порозуміння між учителем і учнями, адміністрацією й педагогами та є невичерпним джерелом для вдосконалення не лише обміну інформацією та виховного впливу, а й морально-психологічного клімату в колективі.

НА ДОПОМОГУ ПЕДАГОГУ

Література:

1. Бодальов А. А. Психологія спілкування. – М., 1996. – 234 с.
2. Грехнев В. С. Культура педагогічного спілкування. – М., 1990 – 127 с.
3. Канн-Калик В. А. Вчителю про педагогічному спілкуванні. – М.: Просвіта, 1987. – 239 с.
4. Канн-Калик В.А., Нікандров Н.Д. Педагогічна творчість. – М.: Педагогіка, 1990. – 314 с.
5. Леонтъев А. А. Педагогічне спілкування. – М., 1979. – 254 с.
6. Лобанов А. А. Основи професійно-педагогічного спілкування. – М.: Академія, 2002. – 129 с.
7. Основи педагогічної майстерності / Під ред. І.А. Зязюна. – М.: Просвіта, 1989 – 423 с.

Мазурець А. В.*

СОЦІАЛІЗАЦІЯ ОСОБИСТОСТІ УЧНЯ ШЛЯХОМ РОЗВИТКУ ТВОРЧОГО МИСЛЕННЯ У ПРОЦЕСІ НАВЧАННЯ НІМЕЦЬКІЙ МОВІ

У статті розглядаються питання розвитку креативного мислення учнів на уроках німецької мови. Визначаються складові чинники успішного мовленнєвого розвитку учнів як умови їх соціалізації.

Інтеграція українського суспільства до Європейського та міжнародного соціально-економічного, культурного, інформаційного простору, ринку праці зумовлює потребу у формуванні освіченої, творчої особистості громадянина. У національній доктрині розвитку освіти ставиться завдання оновлення змісту освіти та всього навчально-виховного процесу. Він має формуватися відповідно до потреб особистості, індивідуальних особистостей дітей та зростання їх творчої активності, що з рештою має зміцнити демократичні основи громадянського суспільства і прискорити його розвиток. Основною метою навчання іноземним мовам у загальноосвітній школі стає розвиток здібностей учнів використовувати іноземну мову як інструмент у діалозі культур і цивілізацій сучасного світу. Сьогодні недостатньо лише володіти іноземною мовою для повноцінного взаєморозуміння, необхідні знання всього комплексу форм комунікативного спілкування та формування креативної особистості, її здатність до творчого, нестандартного мислення. Саме до такого підходу закликає і Державний стандарт базової і повної загальної середньої освіти, який одним із головних завдань визначає «формування комунікативної компетенції та активності, творчих здібностей та креативного мислення учнів...» [3], що і визначило актуальність нашого дослідження.

Тема даної статті тісно пов'язана з ідеями, викладеними в «Концепції мовної освіти в Україні» (О. М. Біляєв, М. С. Вашуленко, В. Н. Плахотник) [1] та спрямована на розв'язання обласної методичної проблеми «Соціалізуючий потенціал предме-

* Мазурець А. В.